

MARK TWAIN

İNSAN NEDİR

GENÇ DESTEK: 52
EDEBİYAT: 24

MARK TWAIN / İNSAN NEDİR

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaloğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Özlem Esmergül

Çevirmen: Cansu Poyraz Karadeniz

Editör: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştu

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Genç Destek: Ocak 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-077-2

© Genç Destek

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekyayinlari.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Genç Destek, Destek Yayınları'nın tescilli markasıdır.

Zihninin istediđi zaman gezinmesini engelleyemezsin.
Efendi olan o. Sen deđilsin.

MARK TWAIN İNSAN NEDİR

Çevirmen: Cansu Poyraz Karadeniz

a. İnsan Makinesi

b. Kişisel Değer

Yaşlı Adam ve Genç Adam sohbet ediyorlardı. Yaşlı Adam, insanın sadece bir makine olduğunu, bunun dışında başka bir şey olmadığını iddia etti. Genç Adam bu iddiaya itiraz etti ve konuyla ilgili düşüncesini sebepleriyle birlikte ayrıntılı şekilde açıklamasını istedi.

Yaşlı Adam: Buhar makinesi hangi malzemelerden yapılır?

Genç Adam: Demir, çelik, pirinç, beyaz metal ve bunun gibi şeyler...

Yaşlı Adam: Bunlar nerede bulunur?

Genç Adam: Kayalarda...

Yaşlı Adam: Saf halde mi?

Genç Adam: Hayır, cevherler halinde.

Yaşlı Adam: Metaller cevherlerin içinde birdenbire mi oluşur?

Genç Adam: Hayır, sayısız çağlar boyunca süren bir sabır işi bu...

Yaşlı Adam: Makineyi kayaların kendisinden yapabilir misin?

Genç Adam: Evet, kırılğan ve değersiz bir şey olurdu.

Yaşlı Adam: Böyle bir makine yapmak için fazla şeye de ihtiyacın olmazdı değil mi?

Genç Adam: Hayır, esasen pek bir şey gerekmez.

Yaşlı Adam: İşe yarayan iyi bir makine yapmak için nasıl bir yol izledin o halde?

Genç Adam: Tüneller ve kuyular açardım tepelerde. Demiri çıkartıp eriterek dökme demire dönüştürürdüm ve onu Bessemer'den* geçirip çelik haline getirirdim. Pirinçten yapılmış birtakım metalleri çıkarıp işlerdim ve birleştirirdim.

Yaşlı Adam: Ya sonra?

Genç Adam: Ortaya çıkan mükemmel sonuçla, işe yarayan en iyi makineyi yapardım.

Yaşlı Adam: Bu makineden bekletin daha mı yüksek olurdu?

* Sanayide, ham (pik) demirden çelik elde etme yöntemi.

Genç Adam: Ah, kesinlikle evet...

Yaşlı Adam: Torna tezgâhlarını, matkapları, plan-ya aletlerini,* zımbaları, parlaticıları yani tek kelimeyle büyük bir fabrikadaki bütün marifetli makineleri kullanabilir miydi?

Genç Adam: Kullanabilirdi.

Yaşlı Adam: Peki kayadan makine ne yapabilirdi?

Genç Adam: O muhtemelen bir dikiş makinesi kullanırdı. Daha fazlasını yapamazdı galiba.

Yaşlı Adam: İnsanlar diğer makineye hayran olup onu coşkuyla överler miydi?

Genç Adam: Evet.

Yaşlı Adam: Kayadan yapılmış makineyi aynı şekilde övmeyenler miydi yani?

Genç Adam: Hayır.

Yaşlı Adam: Metal makinenin değeri, kayadan yapılmış makinenin değerinden daha mı fazla olurdu?

Genç Adam: Tabii ki...

Yaşlı Adam: Peki ya kişisel değeri?

Genç Adam: Kişisel değeri mi? Ne demek istiyorsun?

Yaşlı Adam: Kişisel olarak kendi performansının takdirini almaya hakkı olur muydu?

* Planya genel olarak herhangi bir yüzeyden ince bir katman yontan makinelere verilen genel ad.

Genç Adam: Makine mi? Kesinlikle hayır.

Yaşlı Adam: Neden olmasın?

Genç Adam: Çünkü performansı kişisel değil. İnşa yasasının bir sonucu... Yapmaya ayarlandığı şeyleri yapıyor olması bir değer değil... Orada yapıp yapmamakla ilgili kişisel bir hak söz konusu değil.

Yaşlı Adam: O halde kayadan yapılmış makinenin çok az şey yapabiliyor olması onun kişisel kusuru sayılmaz değil mi?

Genç Adam: Kesinlikle sayılmaz. O inşa yasasının izin verdiği ölçüde ne daha azını ne de daha fazlasını yapıyor. Orada kişisel hiçbir şey yok, seçim yapma hakkı da yok. Bu “meseleye yaklaşma” sürecinde, insanın ve bir makinenin aslında aynı şey olduğuna ve ikisinin de performansında kişisel bir değer olmadığına mı dikkat çekmek niyetindesin?

Yaşlı Adam: Evet ama gücenme... Seni gücendirmek niyetinde değilim. Kayadan yapılmış makineyle çelik makine arasındaki farkı ne yaratır? Buna eğitim öğretim diyebilir miyiz? Kayadan yapılmış makineye “vahşi insan”, çelik makineye de “medeni insan” diyelim mi? Kayadan yapılmış orijinal makine çelik makinenin yapıldığı her şeyi içeriyordu. Fakat eski ideolojik çağlardan getirdiği fazla miktarda sülfür, taş ve engelleyici kalıtsal şeyler de vardı. Bunlara önyargılar

diyelim. Kayanın içindeki hiçbir şeyi ortadan kaldırmaya günün yetmediği ve buna isteğinin de olmadığı önyargılar... Bu cümleyi bir yere not alacak mısınız?

Genç Adam: Evet, yazdım: “*Kayanın içindeki hiçbir şeyi ortadan kaldırmaya günün yetmediği ve buna isteğinin de olmadığı önyargılar...*” Devam et.

Yaşlı Adam: Önyargılar dış etkenlerle ortadan kaldırılmalıdır ya da hiç kaldırılmamalıdır. Bunu da not et.

Genç Adam: Tamam... “*Önyargılar dış etkenlerle ortadan kaldırılmalıdır ya da hiç kaldırılmamalıdır.*” Devam et.

Yaşlı Adam: Demir, onu sıkıştırıp engelleyen kayadan kurtulmaya karşı önyargılıdır. Daha kesin bir şekilde söylemek gerekirse, kayanın ortadan kaldırılıp kaldırılmamasıyla ilgili mutlak bir kayıtsızlığa sahip... Sonra dış etkenler gelir ve kayayı toz haline getirerek içindeki cevheri serbest bırakır. Cevherdeki demir hâlâ tutsaktır ama. Dış etken onu eritme yoluyla tutsak beklediği cevherden kurtarır. Demir artık özgür bir demirdir, ancak ilerlemeye kayıtsızdır. Dış etken onu Bessemer fırınına yönlendirir ve onu birinci kalitede çeliğe dönüştürür. Artık eğitilmiştir ve öğrenimi tamamlanmıştır. Böylece limitine ulaşmıştır. Başka hiçbir işlemle altına dönüştürülemez. Bunu da not eder misin?

Genç Adam: Evet. “Her şeyin bir sınırı vardır ve demir madeni hiçbir işlemle altına dönüştürülemez.”

Yaşlı Adam: Altın insanlar, teneke insanlar, bakır insanlar, kurşun insanlar, çelik insanlar ve daha nice-leri vardır. Ve biri doğasının, kalıtımlarının, eğitiminin ve çevresinin limitlerine dahildir. Bu metallerin her birinden makineler yapabilirsin ve hepsi bir şekilde performans gösterir, ancak zayıf olanların güçlü olanlarla eşit iş yapmasını beklememelisin. Her durumda, en iyi sonucu alabilmek için eritme ya da arıtma gibi işlemleri kullanarak onu sınırlayan ve engelleyen önyargılarından metali kurtarmalısın.

Genç Adam: İnsan meselesine ulaştın mı şimdi?

Yaşlı Adam: Evet. Makine olan insana, kişisel olmayan makineye... İnsanın ne olduğu yaratılışına, kalıtımlarına, yaşam alanına ve ilişkilerinin ona yüklediği etkilere de bağlıdır. Sadece dış etkenler tarafından hareket ettirilir, yönetilir, komuta edilir. Özgün hiçbir şey yaratamaz, düşünce bile...

Genç Adam: Ah, hadi ama! Bu konuştuğun şeylerin bir aptallık olduğu düşüncesine nasıl varıyorum o halde?

Yaşlı Adam: Bu gayet doğal bir düşünce hatta kaçınılmaz. Fakat ortaya çıkmasında kullandığın malzemeleri sen yaratmadın. Bunlar, binlerce kitaptan,

binlerce konuşmadan ve yüzyıllardır atalarının kalplerinden ve beyinlerinden senin kalbine ve beynine bilinçsizce akıp toplanmış düşüncelerin, izlenimlerin, duyguların olasılıkları ve sonucu... *Şahsen*, fikrinin ortaya çıktığı materyallerin en küçük mikroskopik parçasını bile kendin yaratmadın ve kişisel olarak ödünç alınan materyalleri bir araya getirmenin değeriyle ilgili hiç hak iddia edemezsin. Bu *otomatik* olarak yapıldı. Senin zihinsel mekanizmanla ve makine yapım yasasına tamamen bağlı şekilde... Bu makineyi kendini inşa etmediğin gibi üzerinde herhangi bir yetkin de yok.

Genç Adam: Ama bu çok fazla... Sence bunun dışında başka hiç fikrim yok muydu yani?

Yaşlı Adam: Kendiliğinden mi? Hayır. Ayrıca onu sen oluşturmadın; bunu senin için makinen otomatik olarak ve anında yaptı. Üzerinde hiç düşünmeden ve buna ihtiyaç bile duymadan.

Genç Adam: Düşündüğümü varsayalım, o zaman nasıl olacak?

Yaşlı Adam: Varsaymak yerine denemen gerekmez mi?

Genç Adam: (*On beş dakika sonra*) Düşündüm.

Yaşlı Adam: Yani bir deney olarak fikrini değiştirmeye mi çalıştın?

Genç Adam: Evet.

Yaşlı Adam: Başarıyla mı?

Genç Adam: Hayır. Aynı kaldı... Onu değiştirmek imkânsız.

Yaşlı Adam: Buna üzüldüm. Ama görüyorsun ki zihnin sadece bir makine, daha fazlası değil. Üzerinde hiçbir yetkin yok. Onun da kendi üzerinde hiçbir yetkinliği yok. *Sadece dışarıdan çalıştırılıyor.* Yapısının yasası bu... Bütün makinelerin yasası...

Genç Adam: Otomatik oluşan düşüncelerimin hiçbirini mi değiştiremem?

Yaşlı Adam: Hayır. Kendin yapamazsın, ancak dış etkenler bunu yapabilir.

Genç Adam: Sadece dış etkenler mi?

Yaşlı Adam: Evet, sadece dışarıdan gelen etkenler.

Genç Adam: Bu görüş savunulamaz ama... Hatta gülünç derecede savunulamaz diyebilirim.

Yaşlı Adam: Seni bu şekilde düşündüren şey ne?

Genç Adam: Sadece düşünmüyorum ki, biliyorum da. Kasıtlı şekilde bu görüşü değiştirmek amacıyla bir düşünce yolunda, çalışmalar ve okumalar yapmaya karar verdiğimi varsayalım ve bunu başardığımı düşünelim. Bu bir dış etkenin işi değildir o zaman. Tamamı bana ait ve kişisel bir süreç... Projeyi ben başlattım çünkü.

Yaşlı Adam: Küçücük bir parçası bile senin değil. Benimle yaptığın bu konuşmanın bir sonucu olarak oluştu. Aksi halde aklına bile gelmezdi. Hiçbir insan hiçbir şey yaratmaz. Bütün düşünceleri ve bütün dürtüleri dışarıdan gelir.

Genç Adam: Bu çok sinir bozucu bir konu... Yine de ilk insan özgün düşüncelere sahipti çünkü esinleneceği başka kimse yoktu.

Yaşlı Adam: Bu yanlış bir düşünce... Âdem'in düşünceleri ona dışarıdan geldi. *Send*e ölüm korkusu var. Bunu kendin icat etmedin. Konuşmalarla ve öğrendiklerinle dışarıdan aldın. Âdem'in hiç ölüm korkusu yoktu.

Genç Adam: Evet, vardı.

Yaşlı Adam: Yaratıldığı zaman mı?

Genç Adam: Hayır.

Yaşlı Adam: Ya ne zaman vardı?

Genç Adam: Onunla tehdit edildiğinde.

Yaşlı Adam: Demek dışarıdan geliyor işte. Âdem yeterince büyük ve önemli zaten, ondan bir tanrı yaratmaya çalışmayalım. *Tanrılar dışında hiç kimsenin dışarıdan gelmeyen herhangi bir düşüncesi yok.* Âdem muhtemelen iyi bir zekâya sahipti ama *dışarıdan* gelen etkenlerle doldurulana kadar bunun ona hiçbir faydası yoktu.

Küçücük şeyler bile icat edemedi. İyiyle kötü arasındaki farkın gölgesi bile yoktu onda, bunlarla ilgili her şeyi *dışarıdan* alması gerekiyordu. Kendi de Havva da çıplak dolaşmanın ayıp olduğu fikrini ortaya koyamadılar. Bu bilgi onlara dışarıdan bir elmaya geldi ancak. İnsanın beyni öyle bir yapıdır ki hiçbir şeyi kendi yaratamaz. Sadece dışarıdan elde edilen malzemeleri kullanabilir. Beyin sadece bir makinedir. İradeyle değil, otomatik olarak çalışır. Kendi üzerinde hiçbir hükmü yoktur, sahibinin de onun üzerinde hiçbir hükmü yoktur.

Genç Adam: Tamam, Âdem'i boş ver o zaman. Ya Shakespeare'in yaratımları?

Yaşlı Adam: Hayır, Shakespeare'in esinlenmelerinden bahsediyorsun sen. Shakespeare hiçbir şey yaratmadı. Doğru şekilde gözlemledi ve harika bir resim çıkardı ortaya. *Tanrı'nın* yarattığı insanları aynen tasvir etti ama hiçbirini kendi yaratmadı. Denediği şeyler yüzünden onu yargılayıp suçlamayalım. Shakespeare yaratamadı. O bir makineydi ve makineler yaratmaz.

Genç Adam: O halde mükemmelliği neredeydi?

Yaşlı Adam: Bunda. O, senin ve benim gibi bir dikiş makinesi değildi, o bir Goblen dokuma tezgâhıydı. İpler ve renkler ona *dışarıdan* geldi. Dış etkenler, telkinler, deneyimler (okuma, tiyatro oyunlarını görme, oyunlarda oynama, fikirleri ödünç alıp verme

ve bunlar gibi bir sürü şey) zihnindeki iskeleti motiflendirdi, karmaşık ve hayranlık uyandıran makinesini çalıştırdı. Dünyanın hâlâ şaşkınlıkla izlediği göz kamaştırıcı şekilde betimlenmiş o muhteşem kumaşı *otomatik olarak* üretti. Shakespeare, okyanusta ziyaretçisi olmayan çorak bir kayada doğup büyümüş olsaydı, güçlü zekâsının üzerinde çalışabileceği dış etkenler ve malzemeler de olmayacaktı. Dış etkenleri kendi de icat edemezdi. Değerli dış etkenleri, öğretileri, telkinleri, ilhamları ve biçimleri icat edemez, böylece Shakespeare hiçbir şey üretmezdi. Türkiye’de de bir şeyler üretebilirdi. Türk etkilerinin, bağlarının ve eğitiminin yüksek sınırlarına ulaşırdı. Fransa’da daha iyi şeyler üretebilirdi. Böylece Fransız etkilerinin ve eğitiminin en yüksek sınırlarına ulaşmış eserler oluştururdu. *İngiltere’de o toprağın idealleri, etkileri ve eğitiminin ona kazandırdıklarıyla ve dışarıdan gelen yardımlarla* ulaşılabilirdi en yüksek seviyeye ulaştı. Sen ve ben dikiş makineleriyiz. Elimizden ne geliyorsa yapmalıyız, çabalamalıyız. Goblen kumaş üretmediğimiz için bizi kınayan düşüncesizleri hiçbir şekilde umursamamalıyız.

Genç Adam: Yani bizler sadece makineyiz! Makineler performanslarıyla övünemezler ve gurur duyamazlar, kişisel değerleriyle ilgili hiçbir hak iddia etmezler, alkışlayıp övgüde bulunmazlar. Bu rezil bir doktrin...

Yaşlı Adam: Bu bir doktrin değil, sadece bir gerçek...

Genç Adam: Öyleyse cesur olmak, korkak olmaktan daha değerli değil.

Yaşlı Adam: Kişisel değerinden mi söz ediyoruz? Hayır. Cesur bir adam, cesaretini kendi *yaratmaz*. Ona sahip olduğu için üzerinde hiçbir kişisel hakkı yoktur. Onunla doğmuştur. Bir milyar dolarla doğmuş bir bebek mesela... Bunun kişisel değeri nerede? Hiçbir şeyi olmadığı halde dünyaya gelmiş bir bebeği düşün bir de. Bunun kişisel kusuru nerede dersin? Bir bebeğe dalkavuklar tarafından hayranlık duyuluyor, tapılıyor, diğer bebek ihmal ediliyor, hor görülüyor. Hani anlam nerede?

Genç Adam: Bazen çekingen bir adam, korkaklığın üstesinden gelip cesur olma görevini üstlenir ve başarılı olur. Buna ne diyorsun?

Yaşlı Adam: İşte bu, *doğru yönde verilen eğitimin yanlış verilen eğitime göre* değerini gösterir. Doğru yönde verilen eğitim ve etkileşim, yani kişiyi *ideallerini yüceltmek için kendini onaylaması yönünde eğitmek* paha biçilemez bir şekilde değerlidir.

Genç Adam: Peki bu muzaffer korkağın projesinin ve başarısının kişisel değeri?

Yaşlı Adam: Hiç yok. Dünyanın görüşüne göre, o artık eskisinden daha değerli bir adamdır, ancak

değişimin değerine erişemedi, bu yüzden de değer *onda* değil.

Genç Adam: Kimde öyleyse?

Yaşlı Adam: *Yapısında* ve ona dışarıdan gelen etkenlerde.

Genç Adam: Yapısı?

Yaşlı Adam: Öncelikle, o tamamen ve tamamıyla bir korkak *değildi*, yoksa etkenlerin üzerinde çalışacak hiçbir şeyi olmayacaktı. Bir inekten, belki bir boğadan da korkmuyordu: Bir kadından değil, bir erkekten korkuyordu. Üzerine inşa edilebilecek bir şey vardı: *Bir tohum*. Tohum yoksa bitki de yok. Bu tohumu kendisi mi yaptı yoksa onunla mı doğdu? Tohumun sadece orada olması *kişiye* değer katmaz.

Genç Adam: Her neyse, sonuçta tohumu geliştirme fikri, onu *yetiştirme* kararı değerliydi ve bunu o yarattı.

Yaşlı Adam: Hiç öyle bir şey yapmadı. İyi ya da kötü tüm dürtülerin geldiği yer gibi *dışarıdan* geldi. Eğer o çekingen adam, tüm hayatını bir insan-tavşan* topluluğunda yaşamış olsaydı, cesur işleri hiç okumasaydı, onlardan hiç söz etmemiş olsaydı, hiç kimsenin onları övdüğünü veya kahramanlarını kışkandığını duymamış olsaydı, Âdem'in alçakgönüllülüğünden daha fazla

* Korkak bir topluluk anlamında.